

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA KREATIVLIK SIFATLARI VA UNI RIVOJLANTIRISH MEYORLARI

Ismoilova Gulchaman Kamol qizi

Qashi Xalqaro innovatsion universiteti psixologiya mutaxassisligi 1-kurs magistranti.

Аннотация: Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda kreativlik sifatlarini rivojlantirishning muhim omillari, shart-sharoitlari, mezonlari va ko'rsatkichlari haqidagi ilmiy-psixologik talqinlar yoritilgan.

Таянч иборалар: Kreativlik sifatлари, kreativlik xususiyatlari, kreativlik mezonlari, mantiqiy fikrlash, ijodiy fikrlash, kreativlikning kognitiv asoslari, ijodiy yondoshuv, qobiliyat, g'oyaviy yo'nalganlik.

Bizga ma'lumki, boshlang'ich sinif o'quvchilarining o'quv faoliyatiga moslashishi, bilimlarni o'zlashtirish jarayonida ijodiy, mantiqiy fikrlashning kreativlik xususiyatlarini shakllantirish – o'quvchilar intellekti, ijodiy qobiliyatlari, ijodiy resurslarini o'quv faoliyatiga safarbar qilish uchun zarur bo'lgan ilmiy-amaliy tadbirlar ko'lamini kengaytirish zarurati kundan-kunga oshib bormoqda.

Tadqiqotimiz mavzusiga daxldor ilmiy izlanishlarni kuzatishlarimizga asoslangan ilmiy mulohazalar bugungi kunda uzluksiz ta'limning barcha bosqichlarida tahsil olayotgan o'quvchilarda kreativlik xususiyatining shakllanish jarayonini o'rganishni va tadqiq qilishni taqozo qilmoqda. Buning uchun esa, kreativlik xususiyatlarini shakllantirishda uning psixologik jihatlari va psixologik omillar, mezonlar va tarkibiy sifatlarini aniqlash hamda chuqur o'rganishni talab etadi.

Olib borayotgan tadqiqotimiz mavzusiga daxldor adabiyotlar tahliliga ko'ra, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda kreativlik xususiyatlarining quyidagicha tarkibiy sifatleri mavjud ekan:

- divergent kreativlik (g'oyalarni yaratish qobiliyati), konvergent kreativlik (noyob so'zlardan foydalanish);
- yangi narsani kashf etishga qaratilgan izlanish, axborotni kayta ishlash va o'zgartirish jarayoni;
- intellektual faollik va faoliyatning qo'shimcha mahsulotlariga nisbatan sezgirlik, fikrning chuqurligi, muammoni ko'rish qobiliyati, hayratda kolish;
- bilish qobiliyati, muammoli vaziyatlarda yechim topish qobiliyati, yangiliklarni izlab topishga e'tibor berish;
- fikrning ravonligi, moslashuvchanlik - har xil g'oyalarni ishlab chiqish qobiliyati, sintez qilish va tahlil qilish qobiliyati, g'oyalarni tashkil kilishda uyg'unlik hissi, o'ziga xoslik - uzok assotsiatsiyalarni bog'lay olish qobiliyati, g'ayrioddiy javoblar;

- semantik moslashuvchanlik - obyektning asosiy xususiyatini aniqlash va undan foydalanishning yangi usulini taklif qilish qobiliyati;
- obrazli moslashuvchanlik - rag'batlantirish shaklini unda yangi xususiyatlar va foydalanish imkoniyatlarini ko'radigan tarzda o'zgartirish qobiliyati;
- semantik spontan moslashuvchanlik - maxsus vaziyatda turli xil g'oyalarni ishlab chiqarish qobiliyati;
- muammolarni aniqlash qobiliyati, kup sonli g'oyalarni yaratish qobiliyati, o'ziga xoslik - stimullarga nostandart javob berish qobiliyati;
- tafsilotlarni qo'shish orqali obyektning takomillashtirish qobiliyati;
- kreativlik kognitiv (umumiy aqliy qobiliyatlar) va motivatsion komponentlar bilan ifodalangan intellektual faoliyatdir, ichki motivatsiya ustunligi, muammolarni shakllantirish va hal qilishda ifodalangan tadqiqotning kreativ faoliyati;
- original yechimlarga erishish qobiliyati, karorni bashorat qilish qobiliyati;
- yuqori estetik, axloqiy, intellektual baxolarni ta'minlaydigan ideal standartlarni yaratish qobiliyati, intuitivlik, aqliy faoliyatning barqarorligi, aqliy faoliyatni anglash;
- fikrlashning mustaqilligi, yordamga sezgirlik, oqilona tavakkal qilish qobiliyati, to'siqlarni yengib o'tishga tayyorlik, noaniqlikka chidamlilik, boshqalarning fikriga qarshi turish istagi;
- aqliy sintezning so'nggi bosqichida stereotipli birlashmalar doirasidan chiqib ketish, keng semantik maydon bilan ishlash qobiliyati;
- aks ettirish, o'zgartirish va qayta tashkil etish usullariga egalik qilish qobiliyati;
- faoliyatga ijodiy yondashish va yangilik yaratish, qoidalarga e'tibor bermaslik, hukmda mustaqillik, nozik hazil tuygusi, tartibga e'tibor bermaslik;
- yorokin temperament, fikr ravonligi - muayyan vakt birligida vujudga keladigan g'oyalar soni, g'oyalarni yuzaga keltiradigan qulaylik;
- fikrning moslashuvchanligi - bir fikrdan boshkasiga o'tish qobiliyati, o'ziga xoslik - stereotiplardan farqli g'oyalarni yaratish. stimullarga nostandart tarzda javob berish qobiliyati;
- qiziquvchanlik - muammolarga, atrofdagi vaziyatlarga sezgirlik, retseptivlik - gayrioddiy tafsilotlarga, qarama-qarshiliklarga va noaniqliklarga sezgirlik, bir fikrdan boshqasiga tez o'tishga tayyorlik;
- gipotezani ishlab chiqish qobiliyati - mustaqil fikr, keyinchalik uni sinchkovlik bilan tekshirish xususiyati;
- qoniqish - kreativlik natijasi - reaksiyalarning stimullardan mantiqiy mustaqilligi, muammolarni xal qilish, taxlil qilish va sintez qilish qobiliyati;
- shaxsning yangi g'oyalarni yaratish qobiliyati;
- ixtirochilik, bu muayyan tanqidiy vaziyatlarni yuzaga keltirish qobiliyati;

- kreativlik o'ziga xos g'oyalarni shakllantirish, muammolarni hal qilishning g'ayritabiiy usullarini topish qobiliyati, mazmunli va yangi narsaga erishish;

- fikr jasorati, tavakkal qilish, xayolning rivojlanganligi, muammoni ko'rish, fikrlash qobiliyati, karama-qarshilikni topish, bilim va tajribani yangi vaziyatga o'tkazish, mustaqillik, mukobil fikrlash, o'zini o'zi boshqarish qobiliyati.

Psixologiya fanida kreativ o'quvchilarning quyidagi ko'rsatkichlari ajratib ko'rsatiladi:

1. Motivatsiya - kreativ faollik va shaxsga yo'nalganlik.

2. Intellektual va mantiqiy qobiliyat - (tahlil qilish, mavhumlashtirish, umumiy xususiyat va turlar farqini aniqlash, xulosa chiqarish, isbotlash qobiliyati).

3. Intellektual-evristik, sezgi qobiliyatlari (gipotezani ilgari surish, tasavvur qilish qobiliyati, vazifaning tarkibiy qismlari o'rtasida yangi aloqalarni o'rnatish, qarama-karshiliklarni ko'rish, bilim va ko'nikmalarni yangi vaziyatga o'tkazish qobiliyati, tanqidiy fikrlash)

4. Shaxsning dunyoqarash xususiyatlari.

5. Muvaffaqiyatli o'quv va kreativ faoliyatni ajratib turadigan axlokiy fazilatlar.

6. Estetik fazilatlar.

7. Kommunikativ va kreativ qobiliyat.

8. Ta'lim va kreativ faoliyat orqali insonning o'zini o'zi boshqarish qobiliyati.

Tadqiqot vazifalari yuzasidan izlanishlarimiz kichik maktab yoshidagi o'quvchilarning kreativlik xususiyatlarida quyidagi sifatlarning namoyon bo'lishini ko'rsatdi:

1. Tahlil qilish qobiliyati. Tahlilni baholash mezonlarining to'g'riligi, to'liqligi, chukurligi.

2. Umumiydan asosiyini ajratib ko'rsatish va ahamiyatsiz (mavhum) narsadan voz kechish qobiliyati. Baholash mezonlari - izchillik, to'g'rilik, mulohazalar va xulosalarning chukurligi.

3. Hodisalarni, jarayonlarni, mantiqiy bog'liq fikrlarni to'liq va to'g'ri ifoda eta olish qobiliyati.

4. Obyektning to'g'ri ta'rifini shakllantirish, umumiy belgilar va turlarning farqlarini aniqlash qobiliyati.

5. Tushuntirish qobiliyati. Baholash mezonlari - to'liqlik, asoslangan mulohazalar.

6. Isbotlash, asoslash qobiliyati.

Yuqorida ta'kidlangan o'quvchilar uchun kreativlik xususiyatlarining ko'rsatkichlari o'quvchilardagi mavjud kreativ xususiyat darajasini aniqlash va kichik maktab yoshidagi o'quvchilar orasida ularni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlarni aniqlash vositasi ham hisoblanadi.

O'quvchilarda kreativlikni tarbiyalashda ta'lim jarayoni alohida o'rin tutadi. Maktab ta'limi imkon qadar o'quvchilardagi kreativlik xususiyatlarini shakllantirish va rivojlanish jihatlarini aniqlab, mazkur tajribani barcha o'quvchilar faoliyatiga tatbik etishi bugungi kunning eng dolzarb masalaridan biri hisoblanadi.

Ilmiy izlanishlarimiz shuni ko'rsatdiki, kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda bunday fazilatlarni shakllantirish uchun har bir pedagog, har bir ota-ona kreativlik xususiyatining mohiyati, tarkibiy sifatlari, uning mezonlari, ko'rsatkichlari va usullarini bilishi juda muhim hisoblandi.

ADABIYOTLAR:

1. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. - T.: A. Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, 1993. - B.224.
2. Дж. Гилфорда и М. Салливена Михайлова (Алешина) Е.С. Методика исследования социального интеллекта. - СПб: ГП «Иматон», 2006.
4. Jabborov A.M. Shaxs psixologiyasi. Qarshi, "Fan va ta'lim" nash-ti, 2023.-186 b.
5. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. - СПб: Питер, 2009.-С.448.
6. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы /Пер. с англ. -М.: Смысл, 2009. - С. 425.

